

Лімонченко Віра Володимирівна, докторка філософських наук, професорка, професорка кафедри філософії, соціології і політології імені професора Валерія Скотного, Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка, м. Дрогобич, Україна
e-mail: limonchenko57@gmail.com
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-4770-7199>

РЕФОРМУВАННЯ ГУМАНІТАРНО-ОСВІТНЬОЇ СФЕРИ У СВІТЛІ КАРГО-ДИСКУРСУ

Проаналізовано ситуацію в освітній сфері в контексті необхідності її реформування і тих метаморфоз, що при цьому виникають. Зазначається, що між проголошеними принципами і діями виникає дистанція, яку і розкрито при задіюванні етнографічного поняття «карго-культ», застосованого як поняття соціального аналізу. Визначено специфіку організації гуманітарно-освітньої сфери, пов'язану з роботою у вимірі суб'єктивності.

Ключові слова: *освіта, карго-дискурс, суб'єктивність, свобода, практика себе.*

Постановка проблеми. Імпульс до роздумів походить від професійної буденності – перманентне реформування гуманітарної сфери – як наукової, так і освітньої, що триває не один десяток років, супроводжується чітким усвідомленням амбівалентності: необхідність змінювати супроводжується стійким відчуттям випадання суті справи з настанов та вказівок. Розбіжність проголошеного і наданого народжує в управлінських колах підозру в злочинній, або хоча б недбалій, недобросовісності виконавців, провокуючи новий виток рекомендацій щодо встановлення результативної дієвості внесених ними змін, перенаправляючи активність безпосередніх діячів у нове русло виправдання і переформулювання змісту своєї діяльності в інших термінах, що ще далі розводять слово і дію. Дистанція, що виникає між ними, наповнюється гарячковою діяльністю, яку і передбачається осмислити.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Для інтелектуальної роботи останнього десятиліття характерна взаємна увага філософсько-теоретичної і практично-професійної сфер, коли філософські поняття й принципи та терміни емпіричних досліджень застосовуються до діагностичної аналітики соціальних феноменів [10; 13; 16–18; 20]. При цьому слід зазначити особливу увагу до аналітики феноменів освіти, яка розглядається не стільки в контексті

професійної спеціалізації, скільки як простір антропологічної практики і в контексті феноменологічного герменевтичного аналізу життєвого досвіду [12], і як культивування здатності бути, власне, собою, тобто бути вільною людиною, саме ця проблема поставлена дослідниками, роботи яких представлено у випуску журналу «Education Society» Великобританії у 2020 р. [4; 10; 16; 18].

Деякі характеристики публічного життя висвітлюються дослідниками за допомогою словосполучення «карго-культ», яке первинно стосувалося деяких курйозних і дивакуватих на перший погляд рис соціального життя мешканців Меланезії, але отримало нове життя як засіб соціальної аналітики соціальної ситуації в європейському світі [12; 15]. Феномен карго-культів виводить на проблему мислення в такому його вимірі, який стосується можливостей виходу на саму реальність, або на суть справи, що важливо для організації освітньої діяльності [1; 19].

Мета статті – осмислення реформаційної діяльності у сфері освіти і виявлення імітаційних псевдоформ, які створюють перешкоди для винаходження адекватних засобів слідування освітніх форм за мінливістю людського життя.

Виклад основного матеріалу. Знаходження відповідного імені – важливе пізнавальне завдання, особливо загострене в ситуації пізнання антропологічних феноменів. У 1974 р. Р. Фейнман у промові в Каліфорнійському технологічному інституті, характеризуючи становище сучасної науки, використав етнографічне поняття «карго-культ»: «...я називаю ці речі наукою карго-культу, тому що вони дотримуються всіх очевидних приписів і форм наукового дослідження, але їм бракує чогось істотного, бо літаки не сідають» [6, р. 11]. Метафору Фейнмана було спрямовано проти тих форм наукового дослідження, які, по суті, були імітацією дослідження, – наслідуючи структури і процедурні дії, у своїх засадах вони не містили необхідних умов для цього і тому не мали очікуваного результату. Великою мірою це стосувалося психології, особливо тієї її галузі, що тяжіла до експериментально-практичної сфери, претендуючи на однозначну виправданість результату, який далеко не завжди був реальним.

Хоча подібні імітаційні форми можна спостерігати в будь-якій науковій галузі, особливо виразного характеру вони набувають у сфері гуманітарних досліджень тоді, коли гуманітаристика приймає за зразок пізнавальні методи природничих наук, які внаслідок широкого використання в них математики часом називають точними науками, але вслід за М. Гайдеггером треба зазначити, що сфера *нефізичного* пізнання містить свою точність, відрізняючись від природничої точності, – і перша відмінність стосується неможливості експериментального підтвердження і відтворення. «Нефізичне» – дещо не-

звичний термін, яким я намагаюсь об'єднати відмінні від «фюзісу» сфери існуючого, – можна б було використати звичний термін «метафізика», але на ньому багато додаткових нашарувань, у даному контексті необхідно вказати на відмінне від природного існування суще – це у першу чергу повсякденність, але і історія, і релігія, і мистецтво, які містять у своїх засадах те, що не піддається ані прямому спостереженню, ані звичному вимірюванню, ані рецептурному відтворенню, і стосується це такого чинника людського буття, як свобода. Не піддаючись спокусі міркувань на тему свободи – в історії людської думки наявні гранично розбіжні варіанти, від безмежного волюнтаризму до повного заперечення можливості свободи, яка обертається антропологічною ілюзією, – зверну увагу на дещо зверхню гординю природничих наук, що було і в промові Фейнмана, і після неї іменування «карго-культ» стало іронічно-образливим епітетом теоретичних і практичних сфер пізнання, що стосуються поведінки людини, при тому, що для людського буття вимір саме людського має визначальний характер. Отже, словосполучення «карго-культ» увійшло у вимір інтелектуального життя і стало поняттям, зміст якого можна з'ясувати, повернувшись до його первинного неметафоричного використання.

Під час Другої світової війни на островах Меланезії були розташовані американські військові бази, завдяки чому корінні мешканці островів отримали доступ до незвичних для них засобів існування – їжа, одяг, побутові речі «падали з неба», після закінчення війни, коли бази перестали функціонувати і літаки перестали прилітати, меланезійці почали відтворювати поведінку американських військових – носити підробну зброю, будувати літаки з дерева і соломи, очікуючи повернення вантажів (карго). Виглядало це як явна дурниця, та ще й із небезпечними наслідками – дорослі люди поводитись як маленькі діти, що грають у доросле життя, відмовляючись від традиційних форм здобуття засобів існування. Вони переставали рибалити, вирощувати рослинну їжу, розраховуючи на «більш ефективні» способи: тобто займалися маршуванням та іншою військовою муштрою, малювали на грудях «USA», вибудовували з дерева і соломи командні пункти і літаки, очікуючи дарів з неба.

Слід зазначити один дуже важливий аспект карго-культурів: за «глупотою» буквальних дій відкривається така характерна риса людського буття, як вимірювання наочного стану деяким бажаним ідеальним зразком, і внаслідок цього винаходження способів досягнення такого стану супроводжується діями, смисл яких не вписується у зрозумілі здоровому глузду форми, – такі дії постають ірраціональними, тобто несумірними з наочним прагматичним порядком, хоча слід зазначити, що будь-які правила морально-етичного характеру спрямовано саме проти прямилої прагматики: і красти, і вбивати,

і обдурювати з такої позиції дуже корисно і результативно – але у перспективі нескінченності такі «раціональні» дії виявляють свою протирозумність. Це і засвідчено в морально-етичному вченні Канта, категоричний імператив якого я перепишу в душі «філософії непомітного зла» Миколи Гоголя: найнебезпечнішим є не стільки зло явне і значне, зло якого настільки виразне, що відштовхує людину, але зло незначне і маленьке, вписане в життєву повсякденність – саме це непомітне зло є тим, що розкладає людське нутро, душу людини і робить її «мертвою душею», отже маленькі дії створюють максимум людського буття, яка складається з повсякденних ситуацій. Яким би раціонально обґрунтованим не було очікування ефекту від дій, але цей результат не з'являється тут і тепер, не випадково однією з найважливіших настанов християнства є вимога терпіння, яке я б назвала психологічним аналогом часу, і очікування результату передбачає індивідуальне вольове зусилля. Нетерпіння обертається нетерпимістю, породжуючи злобу і ненависть, і знов-таки: вимога ненависті до іншого як чужого бачиться раціональною – оберігаючи своє, але ця ненависть як укус вампіра в казкових переказах робить людину здобиччю злих сил, тобто ненависть як максима поведінки в есхатологічному вимірі спрямовується проти добра. Проте внаслідок вписаності «непомітного зла» в повсякденність опізнання його завжди проблематичне і суперечливе.

Етнографи засвідчують, що чисті й наївні форми карго-культів не мають тривалого і міцного існування, проте висвітлюють неприємні риси соціального життя цивілізованих країн. Карго-культ із поняття етнографічного став поняттям соціально-політичного дискурсу, отримавши нове життя, – цей термін набув постетнографічного існування і застосовується для розуміння процесів у суспільствах зі складною соціально-політичною структурою.

Мені здається найбільш значущим і продуктивним для розуміння особливості карго-ситуації наступне зауваження одного з дослідників цього феномену Ліндстрема: «...сутність карго-культу, у цьому найбільш спрощеному окресленні терміна, полягає в трагічному відношенні між раціональними цілями та ірраціональними засобами – між справжнім бажанням і неефективною практикою» [14, р. 185–186]. Феномен карго-культів виводить на проблему мислення і такого його виміру, що стосується можливостей виходу на саму реальність, – отже справа в тому, що ж постає самою реальністю і яким є шлях до неї. У меланезійському феномені карго-культу виразні елементи уявного світу, коли реальність отримує характеристики не стільки начотного, скільки бажаного світу. Але бачення світу тут і тепер у світлі мрій і бажань не відміння його реальність, а відточує бачення, робить сприймання нюансованим, але і вразливим, таким, що постійно перебуває на хиткій межі,

ризикуючи бути засліпленим своєю суб'єктивністю, коли замість того, щоб бачити інше й іншого як відмінне від самого себе, людина оточує себе колом своїх двійників. «Поганий карго-культ» (вислів Ліндстрема) затуляє реальність світу, що особливо характерне для настанови індивідуалістичного споживачтва, яку можна висловити фразеологічними зворотами «після мене – хоч потоп», «на мій вік буде, а там хоч трава не росте», у яких акцентовано момент самоті, що так характерно для нашого європейського світу, – за Ліндстремом, «меланезійське божевілля» підкорило раціональний Захід.

Досить часто бажання радикальних змін переростає в ігнорування реальності та підпадає під рубрику карго-культур, оскільки ідейно-змістовий складник (бажання змін і рівняння на ідеальний стан) і практико-діяльний (знаходження засобів досягнення) між собою не узгоджені. Тоді й виникає карго-дискурс – переведення діяння у вимір слова, образу, спектаклю – отже, розгляньмо реформаційні дії, що постають аналогічними карго-культу.

Нам звично критично ставитися до власної освітньої системи і протягом останніх 30 років ми пережили численні реформи, складені з райдужних химер рівняння на процвітаючий захід. Але варто звернути увагу на слова Н. Хомського, який характеризує оновлення системи освіти в Америці. Він вважає, що дійова система освіти не дає вчителям вчити, перетворюючи їх на дресирувальників, які згодують дітям матеріал та перевіряють його засвоєння. Жорстке слідування інструкціям – це неповага до вчителів і нудне рабство для дітей [7]. Отже, це відсилає до феномену карго-культу з його відривом від суті справи при поведінковому слідуванні інструкціям.

Перше, що помічається відразу, – це перейменування, що стає оманливою формою пошуку, – і тоді освіта стає *едукацією*, вміння – *компетенціями*, починають активно діяти такі слова, як «*стейкхолдери*», «*силабуси*» тощо. Справа не у викоріненні іноземних слів, але їхнє широке використання створює шар вигаданої реальності, яка затуляє дійсність, і мовна форма починає домінувати. Слово «перейменування» залучає до сприйняття роман Орвела «1984», у якому одним із головних елементів майбутнього досконалого порядку названо мову, змінену так, щоб обслуговувати встановлений на момент сучасності порядок: «Революція завершиться лише тоді, коли мова стане досконалою. Новомова – це Ангсоц, а Ангсоц – це новомова» [2, с. 54]. І майбутнє бачиться таким, що в ньому не буде людей, які розуміють стару мову: ті, що нею говорять, – не люди, це проли, які зникнуть, коли літературу, написану старомовою, буде забуто [2, с. 55]. Відразу слід зауважити, що й сам новий порядок як досконалий уклад існує лише в мові, звідси та вирішальна роль, яку приділено мові, – не випадково в Додатку докладно описано саме мову. Така мова тяжіє до того, щоб повністю замінити дійсність. Фіксація за-

міни важка тим, що, неминуче набуваючи словесної форми, тяжіє до домінування, створюючи простір химерних існувань – виразно фактичних і нав'язливих, але ефемерних і порожніх.

Вихідний принцип офіційної мови створеної Орвеллом держави зазначений із самого початку: «Мета новомови полягає не тільки в тому, щоб бути засобом вираження світогляду й мислення, які властиві прихильникам Ангсоцу, а й щоб унеможливити всі інші форми думки» [2, с. 281]. Реальність справи замінено роботою з мовою, при цьому мова стає засобом, що створює можливість підганяти реальність під одноденні цілі, які швидко замінюються іншими, і тому не припускають роботи мислення, оскільки правовірний не мислить – не потребує мислення, правовірність – стан несвідомий [2, с. 55]. Суттю справи в такому світі і стає вимога не мислити – це відсилає до висновку Ханни Арендт, яка основну рису злочину нацистського чиновника Ейхмана бачить у тому, що він не мислить, і це досить часто характерне для світу чиновної бюрократії в різних її формах. Можна згадати фільм Кена Лоуча «Я, Деніел Блейк», який у Каннах отримав «Золоту пальмову гілку». Людина, що потребує соціальної допомоги, потрапляє в замкнене коло формальних опитувань, документів, які ніяк не може заповнити. «Ми повністю перейшли на електронне обслуговування», – говорить співробітник біржі праці літній людині, яка ніколи не користувалася комп'ютером, відправляючи її заповнювати чергову онлайн-форму. Безособова мова держбюрократії пронизує фільм – і є приводом для похмурого гумору доти, доки не починає звучати загрозливо, – герой помирає. Ефективно діюча система містить «ефект» у самій собі – реальна людина випадає з неї.

Подібну форму функціонування суспільства Гі Дебор називає суспільством спектаклю, характеризуючи сучасний тип суспільства, підкреслюючи, що він усуває здатність і потребу мислити. Одною з засад суспільства спектакля, яка блокує мислення, за Гі Дебором, є переписування минулого, пам'ятаймо, що і Орвелл створює світ, у якому минуле постійно піддається корекції, – він це робить у 1948 р., створюючи художній образ, Гі Дебор описує реальний світ у 1967 р., і в 1988-му ще раз звертається до цієї ж теми. Він звертає увагу, що спектакль майстерно організує незнання щодо того, що відбувається, і потім – майже відразу ж забуття того, що все-таки могло бути з цього зрозумілим. Видовищний показовий дискурс замовчує все, що йому не підходить, відокремлюючи минуле, оточення і наслідки – тобто усувається логічний зв'язок [4]. Це призводить до того, що втрачається можливість розпізнавати важливе і другорядне, яке не стосується справи. І далі Гі Дебор відзначає характерну рису освіти, що відповідає суспільству спектакля: навчання школярів з легкістю та ентузіазмом починається з Аб-

солютного Знання інформатики, у той час як надалі вони майже завжди не можуть навчитися читати, що вимагає справжньої здатності судження про кожен рядок, яке одне лише може відкрити доступ до величезного «довидовищного» досвіду людства [4].

Парадоксальним наслідком реформування системи освіти стає втрата зосередженої поглибленості у справи як у учня (студента), так і у вчителя. Суть справи (у термінах, запропонованих В. С. Возняком, – «третьої суб'єкт» [1], або «освітня любов» як любовна увага до того, що вивчається в класі, коли цікава конкретна річ: частина світу, яка варта зусиль, аби вивчатися разом з новим поколінням [11]) вислизає з гарячкового виконання рекомендацій та розпоряджень та звіту про виконання

Освіта, орієнтована на демонстраційно-видовищні форми, не орієнтує на зосереджене читання великих текстів – важливо створити імідж. Читання стає синонімом архаїчної діяльності, що усувається новими сучасними формами. Можна згадати достатньо високого рівня українського посадовця, який публічно визнав, що книжок він не читає і що це зовсім не потрібно для кар'єри чиновника. Ще один варіант обслуговування виправленою мовою потреб сучасності – це використання в освіті навчальних посібників останніх років, виданих тут і тепер, на що орієнтують вищі інстанції, які беруть на себе функцію керівництва. Перевага надається препарованому читанню, що блокує можливість зустрічі з тим, що не узгоджено з негайними потребами, розгорнутими в публічному просторі. В освіті неминує діє принцип вибірковості, але настанова на методичний посібник очищає від зайвих для сучасності смислів, гранично вихолощуючи класичні тексти, – можливо припустити методичний посібник із входження до класичних творів, що часом і змушені робити викладачі вищої школи, проте це все одно відсуває сам текст і самостійне продумування його. Каструючу, вихолощуючу думку роль виконує і вимога при написанні наукових текстів спиратися на літературу останніх 2–3 років – явний привіт зі світу «1984», у якому потреби сучасності стирають начисто масиви минулого.

Це не вузько місцева проблема: Кадзуо Ісігуро в романі «Похований велетень», що тяжіє до форми фентезі, конструктивним принципом усього тексту робить репресивну роль забуття сучасністю минулого, причому показово, що немає однозначного засудження забуття – випадання з пам'яті минулого збіднює героїв, але актуалізування в пам'яті минулих подій викликає нові витки насильства. Забуття, що прийшло ззовні, «санкціоноване» диханням драконихи Кверіг (образ драконоподібного Левіафана міцно асоціюється з державними структурами, що підминають волю індивіда) опізнається індивідом як зло і гріх, народжуючи злісне бажання помсти.

Якщо освіта сприймається як послуга, оплачувана споживачем, природно бачити в цьому навчання тому, щоб мати здібності, затребувані даним моментом, тобто виросуються навички адаптації – успішна адаптація до соціуму вписується в освітні програми як необхідна «компетентність». Але це якраз і усуває особистісне самостояння – для успішної адаптації необхідні якості, знову ж таки зазначені Орвеллом: «розсудливість, байдужість, рятивна дурість», «вміння обходитися без особистих почуттів та чесного вивчення життя». Можна б побачити в слові «адаптація» невдале використання слова, але воно точно відповідає принципам функціонування системи освіти – набути вміння гнучкого входження до системи, що домінує сьогодні, і виконувати ті вимоги, що накладені на людину. При цьому мислення як спосіб набуття такого вміння визнається необхідною навичкою, але зовсім не випадково його творчий характер перейменованій і йдеться про *креативність*.

Можливе зауваження, що це просте перейменування – використання замість слова зі слов'янським коренем слова з кореневою основою загальної єдиної мови, що неминуче при формуванні наукової термінології: але таке неперекладне введення нового слова обґрунтоване саме тоді, коли привносить новий аспект або відтінок (наприклад *Dasein* у Мартіна Гайдеггера). Тобто або слово «креативність» має той самий зміст, що і «творчість», – і тоді використання його лише засмічує мову, затемнюючи суть справи, або воно привносить нові відтінки – і тоді виникає питання про їхній зміст.

Архівом дійових нині значень повсякденної мови постає інтернет, звернення до перших, невідбирково знайдених текстів дозволяє зафіксувати такі нюанси смислів. Отже, термін «креативність», будучи калькою з англійського «creative» (творчість), має виразно прикладний характер, пов'язаний із цілеспрямованою діяльністю та вольовими зусиллями, а творчість асоціюється зі свободою і відсутністю жорстких рамок. Неологізм «креатив» виникає серед бізнесу і пов'язаний до рекламних текстів, слоганів. Розвиток креативності отримує виразне жаргонне формулювання – «прокачати» креативні здібності.

Дуже показові властивості «креативної людини», названі психологами: 1) необхідний достатній рівень інтелекту – але занадто високий інтелект знижує креативність, оптимальний рівень – трохи вище за середній (!!!!); 2) гнучкість мислення, здатність вийти за рамки встановленого, написаного раніше – не йдеться про відповідність суттєвості справи, тим більше про істину (згадаймо висновок новомови в Орвелла – об'єктивної істини немає), продуктивна саме гнучкість, що синонімічно спритності. Напрошується висновок – креативність обслуговує успіх у світі, що швидко змінюється, творчість же залучає творця до такого процесу, який може бути неприйнятним

сьогодні і стати згубним для творця. Креативник орієнтований на прогрес, творець часом приречений бути консерватором, у смислому універсумі цього терміна цілком можливо розкрити первинний корінь – бути хранителем.

Виникає необхідність осмислення феномену мінливості – адже живе постійно змінюється, цим і обґрунтовується вимога внесення змін. Поняття природної живої істоти відсилає до біологічного дискурсу, відповідно до якого домінує таке розуміння життя, у якому виразні два моменти: біологи визнають прийнятним визначення NASA, вироблене в 1994 р. з метою опізнання феноменів життя у Всесвіті, за яким життя – «самопідтримуване, здатне до дарвінівської еволюції» [3; 8], тобто живий організм передбачає збереження себе шляхом перманентної зміни – діалектично-гегельянський дискурс визначає життя як безперервно тривалу смерть, на відміну від смерті одномоментної, що перериває процес безперервних змін. Цілком можна говорити про життя як здатність безперервно змінюватися, зберігаючи себе самого – що звучить як оксюморон.

Якщо ж вийти за межі біологічного дискурсу, то можна говорити про подієвий дискурс – перший передбачає безперервність зміни у формі обміну речовин (метаболізм), другий акцентує зміну поведінкових звичок, стосовно людини йдеться про діяльність у різних формах та сферах дійсності, однією з яких і є перейменування як здатність уникати жорсткого штампу чужої формули та вміння висловити в мові, зверненій до іншого, поодинокую унікальність своєї ситуації та свого розуміння. Через це перейменування як здатність сказати по-іншому працює як педагогічний прийом, що дозволяє відрізнити механічний повтор від відтворення, що розуміє: учень, здатний переказати своїми словами суть справи, свідчить про своє розуміння її.

Проте слід зазначити, що центральну роль *міри перейменування* виконує «суть справи», яка виконує функцію збереження – структура, що безперервно змінюється (тим більше людина), втрачає здатність бути самою собою, перетворюючись на вислизаючу в інше відмінність. У термінах біологічного дискурсу йдеться про патології імунітету, антропологічно-філософський дискурс підкреслює втрату власної ідентичності – адаптація до навколишнього світу, мінливого та багатоликого, у своїй граничності призводить до відсутності людини (знаменита філософема «смерть людини») та вислизання суті справи.

Громадський сучасний інтелектуальний простір може бути описано епізодом із життя знаменитого Діогена Синопського, розказаного Діогеном Лаертським: одного разу Діогена, який міркував про важливі речі, ніхто не слухав, тоді він став верещати по-пташиному і до нього збіглося багато людей. Діоген зауважив, що його філософські промови афіняни ігнорували, але на пташиний вереск прибігли. Отже, активна увага більшості зовсім не означає суттєвості того,

що приваблює увагу. Санкціоноване перейменування занадто часто стає пташиним шебетом, що привертає увагу, маскує відсутність суті справи.

Будь-яка технічна методичність, що диктує готові форми, є дією у сфері об'єктно-предметній, але у просторі особистісно-подієвій загрожує стати імітаційним карго-дискурсом. Перебування в мінливому, непостійному, хиткому, ненадійному світі передбачає вміння діяти, приміряючись до цих нових характеристик, проте усунення «реальної присутності» необ'єктивних, непередметних якостей людини робить таку готовність уявною, фіктивною, підробленою. По суті, гуманітарна сфера є культивуванням здатності бути власне собою, або бути вільною людиною. У слові є слов'янський внутрішній корінь «свбства», що зберігся в південнослов'янській групі мов у розмовній формі: так, у коментарях можна знайти формулювання «Evo, ja sam Srbin od glave do pete, vređa li to tvoje *svbstvo* – Тут я серб з голови до ніг, чи ображає це вашу особистість» [9]. Вільна людина є, власне, собою, або є у себе самої, перебуває в себе вдома, якщо звернутися до Гельдерліна і Гайдегера. І, як пам'ятаємо, філософія і висловлює тугу по собі, «ностальгію всюди бути вдома».

Висновки. Досить поширена думка, що вміння бути самим собою дається саме по собі і цьому вчитися не треба, проте через свою історико-подієву природу людина не є собою від народження – вона ще має прийти до себе самої. Гуманітарні науки у структурі загальної освіти слід організовувати як осмислення шляхів до себе самого, що виразно явлено і в мистецтві – зайнятому практичним переживанням, можна сказати – експериментальним, пошуком свого простору, і у філософії – інтелектуальному опрацюванні цих форм, питанням осмислення їх, і в релігії – можливості знайти відповідь на поклик до самого себе. Для сучасної свідомості надзвичайно важливим є вміння дивитися на всі очі і не розчинятися в одномоментних вимогах, тобто, залишаючись у світі і зберігаючи до нього увагу і любов, бути вільним від світу, зберігаючи вертикаль людського самостояння. У системі освіти все менше уваги приділяється тому, що утворює саму людину, і все більш акцентовано професійну затребуваність соціумом, але мета – це не применшення її значущості, а відновлення особистісної ієрархії. Настанова на відкритість світу, подолання приватно-індивідуалізованого і часткового набуває форми слухняного слідування за світом, що швидко змінюється, така відкритість стає рабством – повнота світу сприймається «широко закритими словами», тобто багатолічність світу закриває власний людський образ. Гуманітарний складник освіти покликано відкривати обличчя як у самому собі, так і в іншому – ближньому та далекому, рідному та чужому, інакшому та тотожному, при цьому завжди існує небезпека личини, чи оманливого імені, що виникає тоді, коли ми говоримо, перекриваючи можливість висловитися іншому, що підкреслює

Дерріда: говорячи, ми маємо дати слово іншому і вислухати його [5, р. 40]. Бажана рівновага постійно порушується і наше власне мовлення бачиться самою суттю справи, проте мовні форми не є самодостатні – свою суттєвість вони отримують від простору, який уловлюється словом і до якого не такий легкий доступ.

ЛІТЕРАТУРА

1. Возняк В. С. Проблема «третього суб'єкта» освітнього процесу. *Наукові записки. Серія «Філософія»*. Острог : Вид-во Нац. ун-ту «Острозька академія», 2011. Вип. 9. С. 344–354.
2. Орвел Дж. 1984. Київ : Вид-во Жупанського, 2015. 312 с.
3. Benner S. A. Defining life. *Astrobiology*. 2010. Vol. 10, No. 10. P. 1021–1030. URL: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC3005285/> (дата звернення: 13.01.2024).
4. Bakhurst D. Teaching and Learning: Epistemic, Metaphysical and Ethical Dimensions – Introduction. *Journal of Philosophy of Education*. 2020. Vol. 54, No. 2. P. 255–267. doi: <https://doi.org/10.1111/1467-9752.12418>.
5. Debord G. Comments on the Society of the Spectacle. Translated by Malcolm Imrie. London ; New York : VERSO, 1990. 95 p.
6. Derrida J. A Silkworm of One's Own. Cixous H., Derrida J. *Voiles*. Paris : Galilee, 1998. P. 17–93.
7. Feynman R. Cargo Cult Science: Some Remarks on Science, Pseudoscience, and Learning How to Not Fool Yourself. *Engineering and Science*. 1974. Vol. 37, No. 7. P. 10–13.
8. Interview with Noam Chomsky on education. Noam Chomsky interviewed by Arianne Robichaud. Forthcoming. *Radical Pedagogy*. 2013. March 26. URL: <https://chomsky.info/20130326/> (дата звернення: 13.01.2024).
9. Joyce G. F., Deamer D. W., Fleischaker, G. Origins of Life: The Central Concepts. Boston : Jones and Bartlett, 1994. 431 p.
10. Kern A. Human Life, Rationality and Education. *Journal of Philosophy of Education*. 2020. Vol. 54, No. 2. P. 268–289. DOI: <https://doi.org/10.1111/1467-9752.12412>.
11. Kosovo: Pucnji, suzavac i šok bombe. URL: https://www.b92.net/info/komentari.php?nav_id=544959 (дата звернення: 13.01.2024).
12. Kuper S. Beware the Tory cult that's steering Brexit. *Financial Times*. 2017. 2 Nov. URL: <https://www.ft.com/content/c276ed98-be8e-11e7-9836-b25f8adaa111#comments-anchor> (дата звернення: 13.01.2024).
13. Lindseth A., Norberg A. Elucidating the meaning of life world phenomena. A phenomenological hermeneutical method for researching lived experience. *Scandinavian Journal of Caring Sciences*. 2022. Vol. 36, No. 3. P. 883–890.
14. Lindstrom L. *Cargo cult: strange stories of desire from Melanesia and beyond*. Honolulu: University of Hawai'i Press, 1993. 288 p.

15. Lindstrom L. Cargo cults. *Cambridge Encyclopedia of Anthropology*. 2018. URL: <https://www.anthroencyclopedia.com/entry/cargo-cults>. (дата звернення: 13.01.2024).
16. Mertel K. C. M. Heidegger, Technology and Education. *Journal of Philosophy of Education*. 2020. Vol. 54, No. 2. P. 467–486. doi: <https://doi.org/10.1111/1467-9752.12419>.
17. Pritchard D. Educating for Intellectual Humility and Conviction. *Journal of Philosophy of Education*. 2020. Vol. 54, No. 2. P. 398–409. doi: <https://doi.org/10.1111/1467-9752.12422>.
18. Rödl S. Teaching, Freedom and the Human Individual. *Journal of Philosophy of Education*. 2020. Vol. 54, No. 2. P. 290–304. doi: <https://doi.org/10.1111/1467-9752.12415>.
19. Vlieghe J., Zamojski P. Out of love for some-thing: an ontological exploration of the roots of teaching with Arendt, Badiou and Scheler. *Journal of Philosophy of Education*. 2019. Vol. 53, No. 3. P. 518–530.
20. Xygalatas D. What Cargo Cult Rituals Reveal About Human Nature. 2022. URL: <https://www.sapiens.org/culture/cargo-cult-rituals/> (дата звернення: 13.01.2024).

REFERENCES

1. Voznyak, V. S. (2011). Problema “tretogo sub’ekta” osvitnogo protsessu [The problem of the “third subject” of the educational process]. *Naukovi zapiski. Seriya “Filosofiya” – Proceedings. Series “Philosophy”*, issue 9, 344–354 [in Ukrainian].
1. Orvel, Dzh. (2015). 1984. Kii’v: Vid-vo Zhupanskogo [in Ukrainian].
3. Benner, S. A. (2010). Defining life. *Astrobiology*, Vol. 10(10), 1021–1030. URL: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC3005285/>.
4. Bakhurst, D. (2020). Teaching and Learning: Epistemic, Metaphysical and Ethical Dimensions – Introduction. *Journal of Philosophy of Education*, Vol. 54(2), 255–267. doi: <https://doi.org/10.1111/1467-9752.12418>.
5. Debord, G. (1990). Comments on the Society of the Spectacle. Translated by Malcolm Imrie. London; New York: VERSO.
6. Derrida, J. (1998). A Silkworm of One’s Own. Cixous H., Derrida J. *Voiles*. Paris: Galilee, 17–93.
7. Feynman, R. (1974). Cargo Cult Science: Some Remarks on Science, Pseudoscience, and Learning How to Not Fool Yourself. *Engineering and Science*, Vol. 37(7), 10–13.
8. Interview with Noam Chomsky on education. Noam Chomsky interviewed by Arianne Robichaud. Forthcoming (2013). *Radical Pedagogy*. 26 March. URL: <https://chomsky.info/20130326/>.
9. Joyce, G. F., Deamer, D. W., Fleischaker, G. (1994). Origins of Life: The Central Concepts. Boston: Jones and Bartlett.
10. Kern, A. (2020). Human Life, Rationality and Education. *Journal of Philosophy of Education*, Vol. 54(2), 268–289. doi: <https://doi.org/10.1111/1467-9752.12412>.
11. Kosovo: Pucnji, suzavac i šok bombe. URL: https://www.b92.net/info/komentari.php?nav_id=544959 (дата звернення: 13.01.2024).

12. Kuper, S. (2017). Beware the Tory cult that's steering Brexit. *Financial Times*. 2 Nov. URL: <https://www.ft.com/content/c276ed98-be8e-11e7-9836-b25f8adaa111#comments-anchor> (дата звернення: 13.01.2024).
13. Lindseth, A., Norberg, A. (2022). Elucidating the meaning of life world phenomena. A phenomenological hermeneutical method for researching lived experience. *Scandinavian Journal of Caring Sciences*, Vol. 36(3), 883–890.
14. Lindstrom, L. (1993). *Cargo cult: strange stories of desire from Melanesia and beyond*. Honolulu: University of Hawai'i Press.
15. Lindstrom, Lt. (2018). Cargo cults. *Cambridge Encyclopedia of Anthropology*. URL: <https://www.anthroencyclopedia.com/entry/cargo-cults>.
16. Mertel K. C. M. (2020). Heidegger, Technology and Education. *Journal of Philosophy of Education*, Vol. 54(2), 467–486. DOI: <https://doi.org/10.1111/1467-9752.12419>.
17. Pritchard, D. (2020). Educating for Intellectual Humility and Conviction. *Journal of Philosophy of Education*, Vol. 54(2), 398–409. DOI: <https://doi.org/10.1111/1467-9752.12422>.
18. Rödl, S. (2020). Teaching, Freedom and the Human Individual. *Journal of Philosophy of Education*, Vol. 54(2), 290–304. DOI: <https://doi.org/10.1111/1467-9752.12415>.
19. Vlieghe, J., Zamojski, P. (2019). Out of love for some-thing: an ontological exploration of the roots of teaching with Arendt, Badiou and Scheler. *Journal of Philosophy of Education*, Vol. 53(3), 518–530.
20. Xygalatas, D. (2022). What Cargo Cult Rituals Reveal About Human Nature. URL: <https://www.sapiens.org/culture/cargo-cult-rituals/>.

Limonchenko Vira Volodimirivna, Doctor of Philosophical Sciences, Professor of the Philosophy, Sociology and Political Science Department named after Valeriy Skotnyi, Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University, Drohobych, Ukraine

REFORM OF THE HUMANITARIAN AND EDUCATIONAL FIELD IN LIGHT OF THE CARGO DISCOURSE

The article analyzes the situation in the educational sphere in the context of the need to reform and the metamorphoses that arise. It is noted that there is a distance between the proclaimed principles and actions, which is revealed when engaging the ethnographic concept of cargo culture, used as a concept of social analysis. The specificity of the organization of the humanitarian and educational sphere is related to the work in the subjectivity dimension.

Keywords: education, cargo discourse, subjectivity, freedom, self-practice.

